

Вікторія ТИТОК

канд. екон. наук, доцент

ORCID: 0000-0002-9527-3006

Яна ЛОКТИОНОВА

канд. екон. наук, доцент

ORCID: 0000-0001-5634-4900

Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИКОМЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНТИЦИКЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті здійснено теоретико-методологічне обґрунтування соціального захисту підприємства як структурної складової антициклічного управління та функціонального елементу системи економічної безпеки в умовах циклічної нестабільності економічного розвитку. Актуальність дослідження зумовлена посиленням впливу економічних спадів, кризових і трансформаційних процесів на соціально-трудові відносини, зростанням соціально зумовлених ризиків та потребою у формуванні адаптивних механізмів управління підприємством, здатних забезпечити його стійкість і безпеку у довгостроковій перспективі.

Метою статті є розвиток теоретико-методологічних підходів до трактування соціального захисту підприємства та визначення його ролі у системі антициклічного управління й економічної безпеки. У процесі дослідження узагальнено результати вітчизняних і зарубіжних наукових праць, присвячених проблемам ефективності діяльності підприємств, корпоративної соціальної відповідальності, соціальної сталості, управління ризиками та економічної безпеки, а також обґрунтовано доцільність інтеграції соціального захисту у ключові управлінські механізми.

Методологічною основою дослідження є системний, функціональний і ризик-орієнтований підходи, доповнені положеннями теорії економічних циклів і концепціями економічної безпеки підприємства. У результаті проведеного аналізу доведено, що соціальний захист підприємства відіграє подвійно значущу роль: з одного боку, він виступає інструментом адаптації соціально-трудових відносин до фаз економічного циклу в межах антициклічного управління, а з іншого — є дієвим засобом зниження соціальних ризиків та підтримання економічної стійкості підприємства.

Обґрунтовано, що соціальний захист доцільно розглядати не лише як елемент соціальної політики підприємства, а як інтеграційний механізм, який поєднує економічні та соціальні інтереси, сприяє збереженню людського капіталу, зниженню внутрішніх загроз і формуванню стратегічної стабільності функціонування підприємства. Встановлено, що включення соціального захисту до системи антициклічного управління дозволяє підвищити рівень керуваності підприємства в кризових фазах економічного циклу та мінімізувати негативні соціальні наслідки економічних спадів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання теоретико-методологічних положень статті при розробленні

стратегій економічної безпеки, систем антициклічного управління й програм соціального захисту на рівні підприємств різних галузей економіки.

Ключові слова: *соціальний захист підприємства, економічні цикли, циклічність, антициклічне управління, економічна безпека, соціальні ризики, ризики, економічна стійкість, корпоративна соціальна відповідальність, управління персоналом, конкурентоспроможність, будівельні підприємства, сталий розвиток.*

Вступ. Сучасний етап розвитку національної та глобальної економіки характеризується посиленням циклічних і структурних коливань, зростанням рівня невизначеності, поширенням кризових явищ різної природи — економічної, фінансової, соціальної, воєнно-політичної та технологічної. За таких умов підприємства функціонують у середовищі підвищених ризиків, що безпосередньо впливає на стабільність їх діяльності, конкурентоспроможність і рівень економічної безпеки. Особливої гостроти ці питання набувають у періоди спадів економічної кон'юнктури, коли загострюються проблеми збереження трудового потенціалу, мотивації персоналу, соціальної стабільності та довіри до управлінських рішень.

У цьому контексті соціальний захист підприємства набуває стратегічного значення, перетворюючись із традиційного допоміжного елемента соціальної політики на важливу складову антициклічного управління та системи економічної безпеки. Належним чином сформований соціальний захист сприяє зниженню соціальних ризиків, запобіганню деструктивним конфліктам, підтриманню продуктивності праці та стійкості організаційних процесів у кризових і посткризових умовах.

Водночас у наукових дослідженнях переважає фрагментарний підхід до розгляду соціального захисту — переважно з позиції соціальної політики держави або соціальної відповідальності бізнесу. Недостатньо розробленими залишаються теоретико-методологічні засади інтеграції соціального захисту в систему антициклічного управління підприємством, а також його роль як інструменту забезпечення економічної безпеки на мікрорівні. Не сформовано єдиного наукового бачення соціального захисту підприємства як економічної категорії, що взаємодіє з фінансовою, кадровою, інноваційною та управлінською складовими безпеки.

Особливо актуальним є дослідження цієї проблематики в умовах трансформаційних процесів в економіці, зростання соціальної вразливості персоналу, зміни моделей зайнятості та посилення вимог до адаптивності управлінських систем. Відсутність методологічно обґрунтованих підходів до формування та реалізації соціального захисту в антициклічному управлінні обмежує можливості підприємств щодо своєчасного реагування на кризові виклики, підвищує ймовірність втрати людського капіталу та зниження рівня економічної безпеки.

Таким чином, необхідність комплексного теоретико-методологічного осмислення соціального захисту підприємства, визначення його місця та функцій у системі антициклічного управління, а також обґрунтування механізмів впливу на економічну безпеку зумовлює високу наукову та практичну актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Результати такого дослідження створюють наукове підґрунтя для розроблення ефективних управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку підприємств у довгостроковій перспективі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення сталого розвитку та економічної безпеки підприємств у сучасних умовах дедалі частіше розглядається у взаємозв'язку з корпоративною соціальною відповідальністю (КСВ), соціальним захистом персоналу та етичними аспектами господарської діяльності. Особливої актуальності ці питання набувають для будівельних підприємств, діяльність яких характеризується високою капіталомісткістю, циклічністю, значною соціальною відповідальністю та підвищеними ризиками.

У наукових дослідженнях звертається увага на необхідність комплексного підходу до оцінювання ефективності діяльності будівельних підприємств, що передбачає врахування не лише фінансово-економічних показників, а й соціальних результатів функціонування. Такий підхід дозволяє розглядати ефективність як багатовимірну категорію та створює методологічне підґрунтя для інтеграції соціальних чинників у систему управління економічною безпекою підприємства [1].

Методологічні засади сучасних соціально-економічних досліджень доповнюються положеннями прагматичної наукової парадигми, відповідно до якої акцент робиться на прикладну значущість наукових результатів та можливість поєднання різних методів дослідження для розв'язання складних соціально-економічних проблем. Такий підхід є доцільним при дослідженні корпоративної соціальної відповідальності та соціального захисту як інструментів управління сталим розвитком підприємств [2].

Окремий напрям наукових досліджень пов'язаний із впровадженням принципів сталого розвитку та циркулярної економіки в діяльність підприємств. Зокрема, доведено, що інтеграція соціальної й екологічної відповідальності у системи управління, зокрема в логістичні процеси, сприяє підвищенню адаптивності підприємств, зниженню системних ризиків і формуванню передумов довгострокової економічної стійкості [3].

Етичні засади корпоративної соціальної відповідальності розглядаються як важливий чинник формування довіри стейкхолдерів та забезпечення стабільності бізнесу в умовах глобалізації. Наголошується, що КСВ не обмежується декларативними положеннями, а має інституціоналізуватися у стратегіях і практиці управління підприємствами, що особливо актуально для галузей із високим соціальним навантаженням, зокрема будівництва [4].

Галузеві особливості реалізації корпоративної соціальної відповідальності будівельними підприємствами досліджуються у працях, присвячених аналізу стану, тенденцій розвитку та політики впровадження КСВ у будівельній сфері. Підкреслюється, що системне впровадження КСВ сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, зменшенню соціально зумовлених ризиків і формуванню стійких передумов економічної безпеки [5].

Соціальний і корпоративний виміри відповідальності бізнесу в національній економіці розглядаються як взаємопов'язані складові, що впливають на соціальну стабільність і регіональний розвиток. У цьому контексті соціальна відповідальність підприємств трактується як чинник не лише мікроекономічної, а й мезо- та макроекономічної безпеки [6].

Методичні аспекти управління економічною безпекою підприємств будівельної галузі ґрунтуються на використанні економетричних інструментів, що дозволяють оцінювати фінансову стійкість, ризики та ефективність управлінських рішень. Водночас підкреслюється необхідність доповнення таких моделей соціальними

показниками, що відображають стан соціального захисту персоналу та рівень корпоративної відповідальності [7].

Безпосередній взаємозв'язок корпоративної соціальної відповідальності та економічної безпеки будівельних підприємств знайшов відображення у дослідженнях, де КСВ розглядається як інтегральний елемент системи економічної безпеки. Соціальний захист працівників, відповідальна взаємодія зі стейкхолдерами та екологічна орієнтація діяльності визначаються як чинники зниження внутрішніх і зовнішніх загроз для підприємства [8].

Міжнародний досвід впровадження корпоративної соціальної відповідальності у будівельній галузі засвідчує, що КСВ позитивно впливає на організаційну ефективність, репутацію підприємств та їх довгострокову конкурентоспроможність. Емпіричні дослідження підтверджують залежність між рівнем реалізації КСВ та здатністю будівельних компаній адаптуватися до змін зовнішнього середовища [9].

Соціальна складова сталого розвитку будівельних проєктів розглядається як один із найменш формалізованих, але водночас критично важливих аспектів. Запропоновані у наукових джерелах системи соціальних індикаторів дозволяють оцінювати рівень соціальної сталості, безпеки праці та захисту персоналу, що має безпосереднє значення для економічної безпеки підприємств [10].

Формування цілісних рамок корпоративної соціальної відповідальності для сталого будівництва обґрунтовується через поєднання економічних, соціальних та екологічних компонентів. Показано, що саме соціальна відповідальність, охорона праці та корпоративне управління є ключовими факторами довгострокової стійкості будівельних компаній [11].

Корпоративна соціальна відповідальність будівельних компаній також розглядається як стратегічний інструмент забезпечення сталості та підвищення соціально-економічної ефективності. Акцентується увага на тому, що соціально відповідальна стратегія дозволяє будівельним підприємствам поєднувати економічні цілі з інтересами працівників і суспільства в цілому [12].

Аналіз літературних джерел свідчить, що корпоративна соціальна відповідальність поступово трансформується з допоміжного елемента управління у системоутворювальний чинник економічної безпеки та сталого розвитку будівельних підприємств. Водночас у наукових дослідженнях недостатньо уваги приділено інтеграції соціального захисту в систему економічної безпеки та антициклічне управління підприємством, що визначає доцільність подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування соціального захисту підприємства як складової антициклічного управління та елементу системи економічної безпеки, а також розроблення науково обґрунтованих підходів і рекомендацій щодо його формування та реалізації в умовах циклічної нестабільності економічного середовища.

Виклад основного матеріалу У сучасній економічній науці соціальний захист традиційно розглядається крізь призму державної соціальної політики та соціальних гарантій населення. Проте поглиблення циклічних коливань економіки, зростання соціальних ризиків на мікрорівні та посилення ролі людського капіталу в забезпеченні стійкості підприємств актуалізують необхідність переосмислення соціального захисту як економічної категорії рівня підприємства.

З теоретичних позицій соціальний захист підприємства доцільно трактувати як цілеспрямовану систему соціально-економічних відносин, інструментів і механізмів, спрямованих на:

- мінімізацію соціальних ризиків персоналу;
- забезпечення відтворення трудового потенціалу;
- підтримання соціальної стабільності в умовах циклічної нестабільності;
- збереження економічної стійкості підприємства.

У цьому контексті соціальний захист виходить за межі соціального пакета чи елементів корпоративної відповідальності й набуває функціонального значення в управлінській системі підприємства.

Теоретичною основою такого підходу є теорія економічних циклів, яка пояснює закономірність кризових фаз і необхідність адаптивного управління; теорія людського капіталу, що розглядає персонал як стратегічний ресурс розвитку та безпеки; системна теорія та теорія ризиків, відповідно до яких соціальні загрози впливають на загальний рівень економічної безпеки; концепція стейкхолдерів, що обґрунтовує відповідальність підприємства за збереження соціального балансу між економічними та соціальними інтересами.

Таким чином, соціальний захист підприємства має бути концептуалізований як багатовимірна економічна категорія, що поєднує соціальні, управлінські та безпекові аспекти.

Антициклічне управління ґрунтується на виявленні фаз економічного циклу, прогнозуванні кризових явищ та впровадженні превентивних управлінських рішень, спрямованих на збереження стабільності підприємства. У цій системі соціальний захист виконує подвійну методологічну функцію:

1. як інструмент адаптації підприємства до циклічних змін;
2. як механізм пом'якшення соціальних наслідків криз.

Методологічне обґрунтування соціального захисту в антициклічному управлінні доцільно базувати на таких підходах:

- Системний підхід, що дозволяє розглядати соціальний захист як підсистему управління підприємством, взаємопов'язану з фінансовою, кадровою, виробничою та інноваційною підсистемами.

- Функціональний підхід, відповідно до якого соціальний захист реалізує стабілізуючу, превентивну, компенсаторну та мотиваційну функції в різні фази економічного циклу.

- Процесно-орієнтований підхід, який передбачає включення заходів соціального захисту в управлінські процеси планування, прогнозування, контролю та антикризового реагування.

- Ризик-орієнтований підхід, що дозволяє ідентифікувати соціальні ризики як чинники дестабілізації діяльності підприємства та об'єкти управління в межах антициклічної політики.

У межах такої методології соціальний захист перестає бути реактивним і набуває превентивного характеру, що відповідає логіці антициклічного управління.

Функціонування підприємства відбувається в межах об'єктивно зумовленої циклічності економічного розвитку, яка проявляється через закономірну зміну фаз економічного підйому, перегріву, спаду та відновлення. Економічний цикл формує зовнішні умови діяльності підприємств, визначає характер ресурсних обмежень, динаміку ринкового попиту та інтенсивність соціально-економічних ризиків. Водночас кожна фаза циклу супроводжується трансформацією соціально-трудових

відносин, зміною поведінки персоналу та рівня соціальної напруги, що безпосередньо впливає на внутрішню стійкість підприємства.

У цих умовах антициклічне управління виступає не лише сукупністю управлінських заходів реагування на кризові явища, а й концептуальною управлінською парадигмою, спрямованою на узгодження стратегічних і тактичних рішень підприємства з фазами економічного циклу (рис.1). Антициклічне управління забезпечує трансформацію зовнішніх циклічних імпульсів у керовані внутрішні процеси, дозволяючи пом'якшувати деструктивний вплив економічної нестабільності та підвищувати адаптивність підприємства.

Рис.1. Концептуальна роль соціального захисту в системі антициклічного управління *(розроблено автором)*

Ключовим інтеграційним елементом реалізації антициклічного управління є соціальний захист підприємства, який опосередковує взаємодію економічних рішень з людським капіталом і соціально-трудовою сферою. Соціальний захист трансформується з допоміжного елементу соціальної політики у центральний управлінський інструмент, здатний забезпечити внутрішню рівновагу підприємства в умовах циклічних коливань.

У межах запропонованої логіки соціальний захист підприємства забезпечує реалізацію трьох стратегічно взаємопов'язаних напрямів впливу.

По-перше, соціальний захист виконує функцію адаптації соціально-трудових відносин до фаз економічного циклу. Через механізми гнучкої зайнятості, перерозподілу робочого часу, компенсаційних виплат та підтримки персоналу

створюються передумови для збереження трудового потенціалу, запобігання деградації людського капіталу та мінімізації соціальних втрат у періоди економічного спаду. В результаті соціально-трудові відносин набувають адаптивного характеру, що підвищує загальну керуваність підприємства.

По-друге, соціальний захист виступає функціональним елементом системи економічної безпеки підприємства, спрямованим на зниження соціальних ризиків. Контроль і мінімізація ризиків плинності кадрів, втрати ключових компетенцій, демотивації персоналу та соціальних конфліктів зменшують вразливість підприємства до внутрішніх загроз, які мають латентний, але системно небезпечний характер. У цьому контексті рівень соціального захисту доцільно розглядати як один із визначальних індикаторів економічної безпеки підприємства.

По-третє, соціальний захист забезпечує формування стратегічної стабільності підприємства, інтегруючись у довгострокову політику економічного розвитку та сталого зростання. Накопичення й утримання людського капіталу, формування соціальної лояльності та зниження рівня внутрішньої соціальної напруженості створюють основу для безперервності господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності та реалізації стратегічних цілей підприємства у довгостроковій перспективі.

Таким чином, логіка взаємозв'язку «економічний цикл — антициклічне управління — соціальний захист підприємства» відображає ієрархічно впорядкований механізм адаптації підприємства до циклічних трансформацій економіки, в якому соціальний захист виступає центральною ланкою, що поєднує адаптацію соціально-трудових відносин, зниження соціально зумовлених загроз економічній безпеці та забезпечення стратегічної стабільності розвитку підприємства.

Будівельні підприємства функціонують у специфічних умовах підвищеної економічної та соціальної вразливості, що зумовлено циклічністю інвестиційної діяльності, сезонністю виробництва, високою трудомісткістю, ризиковістю виробничих процесів та залежністю від зовнішніх макроекономічних чинників. За таких умов забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств неможливе виключно за рахунок фінансових або організаційно-управлінських інструментів і потребує системного врахування соціального чинника, насамперед пов'язаного з персоналом і соціально-трудовами відносинами.

У контексті економічної безпеки соціальний захист будівельного підприємства доцільно розглядати як функціональний елемент системи захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, спрямований на зниження соціальних ризиків, збереження трудового потенціалу та підтримання стійкості господарської діяльності. Специфіка будівельної сфери полягає в тому, що порушення соціальної стабільності персоналу безпосередньо трансформуються у виробничі, фінансові та репутаційні загрози, тим самим знижуючи загальний рівень економічної безпеки підприємства.

Соціальний захист виконує роль буферного механізму, що пом'якшує вплив негативних соціально-економічних коливань на діяльність будівельних підприємств. У періоди економічного спаду або скорочення інвестицій соціальні ризики проявляються у формі плинності кадрів, втрати кваліфікованих робітників, зростання травматизму, демотивації персоналу та соціальних конфліктів. За відсутності ефективної системи соціального захисту ці ризики набувають системного характеру й перетворюються на загрози економічній безпеці, оскільки

спричиняють зриви виробничих графіків, зростання витрат і зниження конкурентоспроможності.

Таблиця 1

Роль соціального захисту в системі економічної безпеки та стійкості будівельних підприємств

Складова	Характеристика	Роль соціального захисту	Вплив на економічну безпеку і стійкість
Соціально-кадрова складова	Плинність кадрів, дефіцит кваліфікованих працівників, демотивація персоналу, соціальні конфлікти, зростання травматизму	Збереження трудового потенціалу, стабілізація зайнятості, забезпечення соціальних гарантій та охорони праці	Зниження внутрішніх соціально зумовлених загроз, підвищення керованості підприємства
Виробнича складова	Зриви виробничих графіків, зниження продуктивності праці, порушення технологічної дисципліни	Підтримання фізичного та психологічного стану персоналу, формування безпечних умов праці	Стабільність виробничих процесів, зменшення непрямих економічних втрат
Фінансова складова	Зростання витрат через простой, аварії, неефективне використання людських ресурсів	Компенсаційні та превентивні соціальні заходи, зниження витрат, пов'язаних із соціальними ризиками	Опосередковане підвищення фінансової стійкості підприємства
Управлінська складова	Соціальна напруга, опір управлінським рішенням, зниження довіри до керівництва	Формування ефективного соціального діалогу, підвищення лояльності персоналу	Підвищення ефективності управлінських рішень і стабільності організаційних процесів
Ризикова складова економічної безпеки	Латентні соціальні ризики, які трансформуються у виробничі та економічні загрози	Ідентифікація, мінімізація та превенція соціальних ризиків	Зниження загального рівня вразливості підприємства до кризових явищ
Стратегічна складова	Залежність розвитку підприємства від людського капіталу в умовах циклічної нестабільності	Інтеграція соціального захисту в довгострокову стратегію розвитку	Формування стратегічної стійкості та конкурентоспроможності будівельного підприємства
Адаптивність до циклічних змін	Висока залежність будівельної діяльності від інвестиційних циклів і кон'юнктури ринку	Компенсаторна та стабілізуюча функції соціального захисту в кризових фазах	Підвищення адаптивності підприємства до економічних спадів

Розроблено авторами.

Важливою особливістю будівельних підприємств є висока залежність результатів діяльності від кваліфікації, фізичного стану та мотивації працівників,

що посилює значущість соціального захисту саме як елемента економічної безпеки. Забезпечення належних умов праці, соціальних гарантій, охорони праці та стабільності зайнятості сприяє зменшенню внутрішніх загроз, пов'язаних із людським чинником, та підвищує здатність підприємства протидіяти зовнішнім викликам.

З позицій системного підходу соціальний захист будівельного підприємства доцільно віднести до соціально-кадрової складової економічної безпеки, яка перебуває у тісному взаємозв'язку з фінансовою, виробничою та управлінською складовими. Дестабілізація соціально-трудових відносин автоматично погіршує стан інших складових безпеки, тоді як ефективний соціальний захист створює мультиплікативний ефект, підвищуючи загальний рівень стійкості підприємства.

Соціальний захист також виступає превентивним інструментом економічної безпеки будівельних підприємств, оскільки дозволяє не лише реагувати на соціальні загрози, а й запобігати їх виникненню.

Формування гнучких механізмів зайнятості, систем внутрішньої соціальної підтримки, соціального діалогу та компенсаційних програм дає змогу зменшити ймовірність виникнення кризових ситуацій, пов'язаних із персоналом, ще на ранніх етапах їх розвитку. Крім того, соціальний захист відіграє важливу роль у довгостроковому забезпеченні економічної безпеки, оскільки інтегрується у стратегію розвитку будівельного підприємства. Збереження людського капіталу, накопичення професійного досвіду та формування корпоративної лояльності створюють передумови для сталого функціонування підприємства незалежно від коливань ринкової кон'юнктури. У цьому контексті соціальний захист перетворюється з витратного аспекту діяльності на стратегічний інвестиційний чинник економічної безпеки.

Таким чином, роль соціального захисту в системі економічної безпеки будівельних підприємств полягає у забезпеченні соціальної стабільності, зниженні соціально зумовлених ризиків і формуванні адаптивності підприємства до циклічних та кризових змін економічного середовища. Соціальний захист є не лише складовою соціальної політики підприємства, а й ключовим елементом його економічної безпеки, що визначає здатність будівельного підприємства до ефективного функціонування та довгострокового розвитку.

Соціальний захист у системі економічної безпеки будівельних підприємств виконує багатофункціональну роль, поєднуючи стабілізаційні, превентивні та стратегічні функції. Він забезпечує зниження соціально зумовлених загроз, підвищує адаптивність підприємства до циклічних коливань та формує основу для довгострокової економічної стійкості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження підтверджує, що в умовах посилення циклічної нестабільності економічного розвитку та зростання соціально зумовлених ризиків соціальний захист підприємства набуває ключового значення у забезпеченні економічної безпеки, особливо в таких соціально чутливих галузях, як будівництво. Доведено, що економічна безпека будівельних підприємств не може бути забезпечена виключно фінансово-економічними або організаційно-управлінськими інструментами без урахування соціально-кадрового виміру їх діяльності.

У ході дослідження обґрунтовано положення про те, що соціальний захист будівельного підприємства є функціональним елементом системи економічної безпеки, який опосередковує вплив соціальних чинників на виробничі, фінансові та

управлінські результати. Встановлено, що соціальні ризики, властиві будівельній галузі (плинність кадрів, дефіцит кваліфікованого персоналу, підвищена небезпека умов праці, соціальна напруженість), мають латентний характер, однак за відсутності ефективних механізмів соціального захисту вони трансформуються у системні загрози економічній безпеці підприємства.

Соціальний захист виконує стабілізуючу, превентивну та компенсаторну функції у структурі економічної безпеки будівельних підприємств. Через збереження трудового потенціалу, підтримання соціальної стабільності та формування лояльності персоналу соціальний захист зменшує внутрішню вразливість підприємства до кризових впливів і підвищує його адаптивність до змін економічної кон'юнктури. Це особливо актуально в умовах інвестиційної циклічності та сезонності будівельного виробництва.

Соціальний захист не слід розглядати виключно як витратну складову діяльності підприємства. Навпаки, він виступає довгостроковим інвестиційним чинником, який забезпечує накопичення людського капіталу, безперервність виробничих процесів і формування стратегічної стійкості підприємства. Таким чином, соціальний захист інтегрується у систему стратегічного управління та стає невід'ємною складовою довгострокової політики забезпечення економічної безпеки.

Результати дослідження дозволили сформувати цілісне наукове бачення соціального захисту будівельного підприємства як інтеграційного елементу системи економічної безпеки, що поєднує соціально-кадрові, виробничі та економічні аспекти функціонування підприємства в умовах циклічної нестабільності.

Перспективи подальших досліджень у даному науковому напрямі пов'язані з необхідністю поглиблення та конкретизації теоретико-методологічних і прикладних аспектів соціального захисту підприємств у системі економічної безпеки. Доцільним є подальший розвиток методичних підходів до кількісної оцінки рівня соціального захисту як складової економічної безпеки будівельних підприємств із урахуванням галузевих особливостей, масштабів діяльності та фаз економічного циклу. Зокрема, перспективним напрямом є розроблення інтегральних індикаторів, що дозволяють оцінювати вплив соціальних чинників на загальний рівень економічної стійкості підприємства. Окремого наукового опрацювання потребує питання інституційного забезпечення соціального захисту в будівельній галузі, включаючи взаємодію підприємств із державними, регіональними та професійними інституціями в умовах трансформації ринку праці та зміни моделей зайнятості. Перспективним напрямом подальших досліджень є також інтеграція соціального захисту в систему антициклічного управління, з урахуванням різних фаз економічного циклу та специфіки кризових процесів у будівельній галузі. Це дозволить сформувати адаптивні моделі управління персоналом і соціально-трудовими відносинами, спрямовані на зниження соціально зумовлених загроз економічній безпеці. Крім того, актуальним є дослідження впливу цифровізації, автоматизації та інноваційних технологій на трансформацію системи соціального захисту та економічної безпеки будівельних підприємств з огляду на зміну характеру праці, вимог до кваліфікації персоналу та соціальних стандартів.

Реалізація зазначених напрямів подальших досліджень сприятиме розвитку теорії економічної безпеки підприємств, розширенню наукових уявлень про роль

соціального захисту та створенню практичних передумов для підвищення стійкості й конкурентоспроможності будівельних підприємств у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Гойко А. Ф. Методичні питання оцінки ефективності роботи будівельного підприємства // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2022. № 49 (1). С. 148–156. [https://doi.org/10.32347/2707-501X.2022.49\(1\).148-156](https://doi.org/10.32347/2707-501X.2022.49(1).148-156)
2. Kaushik V., Walsh C. A. Pragmatism as a Research Paradigm and Its Implications for Social Work Research // Social Sciences. 2019. Vol. 8, No. 9. Art. 255. DOI: <https://doi.org/10.3390/socsci8090255>
3. Bozhanova V., Korenyuk P., Lozovskyi O. Green Enterprise Logistics Management System in Circular Economy // International Journal of Mathematical, Engineering and Management Sciences. 2022. Vol. 7, No. 3. P. 350–363. DOI: <https://doi.org/10.33889/IJMEMS.2022.7.3.024>
4. Ohinok S., Kohut M., Kohut A. Ethics and Corporate Social Responsibility in International Business // Kyiv Economic Scientific Journal. 2024. No. 4. P. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-24>
5. Середюк К. В. Корпоративна соціальна відповідальність будівельних підприємств: стан, тенденції розвитку та політика впровадження // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2022. № 50 (2). С. 130–136. [https://doi.org/10.32347/2707-501X.2022.50\(2\).130-136](https://doi.org/10.32347/2707-501X.2022.50(2).130-136)
6. Romaniuk M. D., Romaniuk T. M. Social responsibility in Ukraine: social and corporate aspects // The Actual Problems of Regional Economy Development. 2023. No. 2. P. 271–279. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.19.271-279>
7. Сорокіна Л. В. Економетричний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємств будівництва : монографія. 2-ге вид. / за наук. ред. Л. В. Сорокіної, А. Ф. Гойка. Київ : КНУБА, 2023. 421 с.
8. Loktionova Ya., Matsapura O., Moholivets A. Corporate social responsibility in the economic security system of a construction enterprise // Construction Production. 2024. No. 78. P. 103–109. DOI: <https://doi.org/10.36750/2524-2555.78.103-109>
9. hang Q., Oo B. L., Lim B. T.-H. Key practices and impact factors of corporate social responsibility implementation: Evidence from construction firms // Engineering, Construction and Architectural Management. 2023. Vol. 30, No. 5. P. 2124–2154. DOI: <https://doi.org/10.1108/ECAM-11-2020-0973>
10. Rostamnezhad M., Thaheem M. J. Social Sustainability in Construction Projects: A Systematic Review // Sustainability. 2022. Vol. 14(9). Art. 5279. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14095279>
11. Wang L., Zhang P., Ma L. et al. Developing a corporate social responsibility framework for sustainable construction // Technological and Economic Development of Economy. 2020. Vol. 26(1). P. 186–212. DOI: <https://doi.org/10.3846/tede.2020.11263>
12. Domínguez-Herrera M. M., González-Morales O., González-Díaz E. Social Responsibility of Construction Company as Strategy for Sustainability // Construction Economics and Building. 2023. Vol. 23(1/2). <https://doi.org/10.5130/AJCEB.v23i1/2.8163>

Viktoriya Tytok, Yana Loktionova

Theoretical and methodological aspects of countercyclic management and economic security

The article provides a theoretical-methodological substantiation of social protection of the enterprise as a structural component of anti-cyclical management and a functional element of the economic security system in conditions of cyclical instability of economic development. The relevance of the study is due to the strengthening of the impact of economic downturns, crisis and transformational processes on social-labor relations, the growth of socially determined risks and the need for the formation of adaptive mechanisms of enterprise management capable of ensuring its stability and safety in the long term.

The purpose of the article is the development of theoretical-methodological approaches to the interpretation of social protection of the enterprise and determination of its role in the system of countercyclical management and economic security. In the process of research, the results of domestic and foreign scientific works devoted to the problems of enterprise efficiency, corporate social responsibility, social sustainability, risk management and economic security are summarized, and the feasibility of integrating social protection into key management mechanisms is substantiated.

The methodological basis of the study is a systemic, functional and risk-oriented approach, supplemented by the provisions of the theory of economic cycles and concepts of economic security of the enterprise. As a result of the analysis, it was proved that the social protection of the enterprise plays a doubly significant role: on the one hand, it acts as a tool for adapting social-labor relations to the phases of the economic cycle within the limits of anti-cyclical management, and on the other hand, it is an effective means of reducing social risks and maintaining the economic stability of the enterprise.

It is justified that social protection should be considered not only as an element of the company's social policy, but as an integration mechanism that combines economic and social interests, contributes to the preservation of human capital, the reduction of internal threats and the formation of the strategic stability of the operation of the company. It was established that the inclusion of social protection in the system of anti-cyclical management allows to increase the level of management of the enterprise in the crisis phases of the economic cycle and to minimize the negative social consequences of economic downturns.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the theoretical-methodological provisions of the article in the development of economic security strategies, anti-cyclical management systems, and social protection programs at the level of enterprises in various sectors of the economy.

Keywords: social protection of the enterprise, economic cycles, cyclicity, countercyclical management, economic security, social risks, risks, economic sustainability, corporate social responsibility, personnel management, competitiveness, construction enterprises, sustainable development.